

Hogy mi nem érteftük meg a kötet versét, arról az író tehet, azonban néhány üde csengésű versét több figyelemmel olvastuk, így a „Jól esik vissza-nézni”, „Szerelmes ember” címűeket.

Kevesebb utánérzés, még kevesebb érzelmi harc talán többet adott volna. Reméljük azonban, hogy rendeltetésének meg fog felelni és nem fog a kötet — legalább annál, akinek íródott — második csalódást okozni.

A könyv kiállítása, nyomása, Pataky Sára kis-asszony címlapjával együtt izléses.

K. E.

ZENE.

MÁTÉ-PASSIO.

Analizáló, tudalékos és új definíciókért rajongó német tudósok és esztetikusok alkalmazták először Bachra azt a meghatározást, hogy az összes muzikusok közt ő a legarisztokratább, az ő zenéje kívánja meg legjobban a zenei műveltséget, a nagy tömegtől való elkülönülést. Van is ebben a mondasban valami igazság vagy legalább is volt. Bach saját idejében olyan hatalmas ugró pont, melyet még utána következő idők sem érték el. Csak később a fejlődés sora vezetett el oda, hová szédületes zsenije korokon keresztül előre látott. Azóta nem arisztokratikus zenész, azóta megismerték, megértették, megszerették, sőt talán el is hagyták. Ő, aki már életében meghalt, akit még életében ellejezttek, halála után születte meg újra.

Bárminő kompozícióját is halljuk Bachnak, el nem tudnók másképen képzelni, mint orgona mellett, amint legkülönbözőbb regiszterhatásokkal létrehozza bárminő hangszer vagy hangszerek tökéletes illúzióját. Elsősorban organista és ez jellemzi minden irányú működését. A másik jellemvonása, természetes következője az elsőnek. Bach a színezést és fokozást nem dinamikai eszközökkel éri el, hanem a mozgások változtatásával harmóniai kontrasztokkal és a szólamok kombinált vezetésével. Minden művéből szinte kihajlik az orgonaszerűség, a felépítés-beli nagyszerű ökonomia.

A Máté-passió Bach legnagyobb műve, de nem a legegységibb. A műfaj kötöttsége nem engedte, hogy szubjektivitása oly mértékben nyilvánuljon, mint más irányú műveiben. A grandiózus fenség azonban el nem vitatható. A oratorium-kultusz Liszt „Krisztus” oratoriuma, Brahms „Requiem”-je és Haydn „Teremtése” mellett leginkább a „Máté-passió”-t karolta fel, már pedig az oratorium kultusz minden nép zenei intelligenciájának mutatója. Már maga a gyakori előadás és hogy a művet közelebbi megismerése sem fosztotta meg

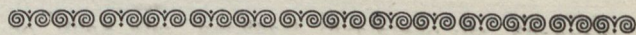
ragyogó pompájától, magától értetődleg vezet arra a következtetésre, hogy nem muló, becsű munka, nem felkapott divat, hanem korok által elismert, nemzedékek által megcsodált izzig-vérig művészi alkotás.

A legnagyobb érdem, a legkiemelkedőbb jelenség aközül a számtalan elsőrangú elem közül, melyek ebben a munkában a feltétlen nagy és mély hatást biztosítják az egyházi stílus tartalmi felfrissítése, a szigorú keretek életteljes betöltése. Hatalmas indulatok, életdrámák dübörögnek a zenekaron végig, de sohasem bontják meg az egységet, a nagy harmóniát. Az egészen valami nagy, egységes leltizáltság vonul végig, mely szinte születése percében fojt meg minden kiugró gondolatot, szentségtelen figurát. Ezerszínű polifoniája diszkrétén festi meg a különböző tónusokat, karakterisztikus témái pedig mindenkor a stílus keretén belül mozognak. Nemes vonású dallamai teljesen lekötik figyelmünket, a hangszerelés nem törekszik formalisztikus utánzásra, hanem magasabb szimbolisztikus értelemben huzza alá a muzsikát.

A kórusok mozgalmasság, eleven képeket nyújtanak. Leginkább háttérként festik alá a történeteket élesen hangsúlyozva az előtérbe kerülő áriákat. A magánénekek legnagyobb része csak érzések, hangulatok kifejezésére szolgál, mély melódiagazdag, nemesen ívelt kompozíciók, de nem tudtak szabadulni korának divatos, olasz mesterekre valló cizázásaitól. A recitativokat a mai értelemben Bach teremtette meg, érzésekkel, drámai kifejezéssel hevítve át az objektív formát.

Összegezzünk. A Máté-passió úgy bontakozik ki előttünk mint egy hatalmas arányaival megdöbbentő, boltíves Isten csarnok, amelyben száz látni való kapcsolódik tekintetünkbe, de, ahol nem szabad semmit sem néznünk, semmit se látnunk, hanem fel kell emelkednünk a szép, jó és nemes kifejezés eszméjéhez, Bach korszakalkotó, fenkölt szelleméhez.

Pünköszt Andor.

ZENE ÉS KÖZÖNSÉG.

(Folytatás.)

Anemzetiség pl. erős animális kapocs. A népzene a megfelelő nemzet hajlamaiból fejlődött, tehát meg is felel azoknak. A magam nemzetének zenésze inkább szól szívemhez, mint a másé. A legátiszelleműlebb darabban is megérezzük a rokonságot, mely nem csupán népies fordulatok dolga. Valahogy misztikusan minden darabon rajtafekszik a nemzetiség karaktere. Itt van tehát egy fontos pártoskodási tényező: a rokonság. Az olasz és német zene évszázados farkasszembe nézése nem állt tudományos alapon, hanem animális művészi meggyőződés keltette.

Említsük a tárgyismeretet. Akik sok zenét hallottak és foglalkoztak mindenféle fajtájával, élvezetükhöz raffináltabb hullámokat kívánnak, mint a laikusabbak. Ez is csak pártállás. Mert nincsen arra nézve semmi bizonyosságunk, hogy a szokatlannabb fordulat „szebb”-e, mint a banális. Ha indokolását adja az a szakértő, hogy miért tetszik neki jobban a raffináltabb fordulat, személyes momentumokat ad, általános meggyőződésre képtelen, mert nincs tárgyi magyarázata a tetszésnek. Ami ennek szép vagy kellemes, a másik számára az ellenkező lehet. A művészi alkotás a szerző ideg-ügye, s ha fórumra került, a rokon-idegűek pártügye lesz.

Ilyen összekötő a kor is. Az idő folyása az örök változás törvényét lendíti magával. Az ember fölfogóképessége pedig gumisákhhoz hasonlítható, mely nyúlik ugyan, de nem a végtelenségbe. Ezért képeznek az öregek külön pártot a fiatalokkal szemben. Itt is érdekközösség dolgozik: muzikáltságuk teljesen betelt az ő javakorukbeli zenének csodáival, már nincs helyük újabb benyomások számára, védik tehát az ő élvezeti cikkeiket, még pedig gyakran tárgyi indokokkal, ami a legnagyobb eszeveszettség, de igen érthető, sőt a lehető legjellemzőbb a zeneesztétikára. A művészetmagyarázat a tetszés animális érzésének tudományos színezetű dicsőítése. Minél erősebb az érzés és minél találóbb az irodalmi vetítése, annál könnyebb lesz a viszonti intuíció, de csakis hasonló hajlandóságúakkal szemben van jelentősége. Aminthogy az alkotó önmagának és azoknak dolgozik, akik rokon-érzésűek, épúgy az esztétikus fejtegetései sem egyebek, mint öntudatos megfogni akarásai már átélt élvezeteknek, pártíratok egymás gyönyörűségére az érzés-párton belül. Vitatkozni tehát e téren nem más, mint idegrendszer ki-cserélődésére számítani. Vagy pedig (és ez a találóbb), hogy az oly nagyon jóleső pártállás a kiéleződés folytán még öntudatosabb, az „én” és a „mi” még büszkébb legyen. Igazság nincs.

Összefoglaló áttekintésben: első érdekközösség a földrajzi, a népek közelsége, egymásra hatásuk és az ebből folyó művészi hasonlóságok. Az európai művészet egésze hadi lábon áll pl. a mongol művészettel. (Egyes exotikus motívumok fölhasználása nem közeledés, hanem kiválókép európai vonás, a műveltség tanulmányosságára jellemző. Természetes, hogy az idegenségek az új talajban csak a régi lényeg erjesztői, eredeti sajátosságukat pedig elvesztik.) 2. A faji. 3. A fajon belül a társadalmi osztályok egymással szemben. Ennek jelentőségét akkor érezzük, ha átlátjuk a művészet fejlődésének a jómódhoz való kötöttségét. Mivel művészethez nyugalom kell úgy alkotási, mint élvezési fázisában, a lét gondjaival küszködött nem érintheti közélről a lényege. A kifinomult művészet teljesen kászszerű jelenség. A művészi zene is a jómódú társadalom birtoka, nem közvagyon, mert csak

annak jelent valamit, aki érti. Értéséhez intelligencia, nagy előkészület és állandó gyakorlat szükséges: ez csak a magasabb társadalomban lehetséges. Ha tehát egy kompozíció „általános” sikert aratna, az sem jelentené még, hogy szépsége általános érvényű. Megkötnék 1. az idő, 2. a nemzet és 3. a társadalmi kaszt, mely a zenébe beleszólhat.

És ez rendben is van, mert természetes, hogy valami ott érvényesül, ahol kifejlődött. A művészi zene a jómódú társadalom melegágyán termett, annak készül, annak birtoka. Csak az a kérdés, hogy hova helyezzük a művészi és nem-művészi zene határát és hova a jómódúság kezdetét és hogyan határozzuk meg a nyugalomnak azt a fokát, amely mellett már művészet lehet a művészet. Mindenütt kérdőjelek, általánosságok, megszokások. A zürzavart annyira érzik, hogy hozzá sem igen nyúlnak. „Valahogyan csak van, a művészet élvezet dolga, ne kutassuk mint valami tudományt.” De logikai kapcsok mégis vannak mindenben, ha nincs eredmény, a kutató ész a hibás. Jelen esetben ott a hiba, hogy önkényesen gyártott fogalmak határát kerestük: művészi zene, jómódú társadalom nincs per abszolútem, ezek relatív fogalmak, átmeneti jelenségek, határuk pedig éppen természetük szerint nincs. Aki azt akarja tudni, hol kezdődik a művészi és hol végződik a nem-művészi zene, először járjon utána, mily alapon gyártották e fogalmakat. Eredmény: egyéni érzés, pártállás alapján. Mindenkinek ott kezdődik a „művészet”, ahol már fakadnak művészi érzései. Vannak kompozíciók és vannak élvezők; minden fajta élvező talál megfelelő kompozíciókat és mindnek az a legbecsesebb, legszebb, legművészi, amely mellett legjobban élvez. (Hallani néha ilyesmit is: „Lehet, hogy X darab „művésziesebb” — értsd: komplikáltabb — de én emezt jobban élvezem, mert egyszerű ember vagyok”. Ez az iskolázottság előtti hódolat belátásra vall, de a művészetre nézve nem döntő, mert elméleti alapú vallomás. Az illető mégis csak a maga fajtájú darabnak hódol az érzésben, s amit nem ért, csak hidegen respektálhatja külső, nem tárgyi indokokból.)

A komplikált előföltételű zeneszerzés eszerint annak a társadalomnak szól, melynek léte teremtetten. Minél kevesebb ember vallja magáénak a műalkotást, annál kevésbbé sajátja az a „közönység”-nek. Semmi mód annak bizonyítására, hogy a magasabb társadalmi osztályoknak helyesebb a művészi izlése, de mivel a művészet maga az ő kezükben, általuk fejlesztve virágzik, a művek pedig az ő idegvilágukkal rokon, nekik dolgozó hivatásos egyének munkái, ép úgy sajátjuk és jellemző specialitásuk, mint pl. a filozófia, mely szintén nyugalmat, fejlesztést követel. Jelen írás is a jómódú társadalomé, amely ráér olvasni. Ha valamiről megállapítjuk, hogy igazság, csak nekünk igaz az, akiknek aránylag nyugalmas és gondnélküli

élete, megfelelő átöröklése a gondolkozás élvezetét szükségletünkbe tette. Más berendezésű tömeggel szemben nem védhetjük a magunk igazát. Minden tudomány és művészet kis körnek szól, annak, mely helyzeténél fogva éppen az észbeli tehetségeket fejlesztette az elhanyagoltabb testiekkel szemben. Nekünk gyönyör, ha igazságainkat, művészi eredményeinket általánosítjuk, de vannak óriási embercsoportok, melyek szemében ezek csak a jómódú élet velejárói, egy természetszerűen ellenséges társadalom élvezeti cikkei. (Valószínűleg beválna a hipotézis, hogy minden osztály hasonlóképp fejlődne a kellő viszonyok közt és a szociális-ták emlegetik is, hogy az ő társadalmukban tudomány és művészet aranykorát élné.) Azért hisszük oly vakon a társadalmak igazságát, mert az észbeli képességek kifejlődése hatalmas praktikus eredményeket ad kezükbe, mikkel kézzelfogható bizonyosságait adhatják előbbvalóságuknak. Övék a hatalom. E hatalomnak árnyékában hűsöl a tudomány és a művészet.

Molnár Antal.

(Folytatás következik.)

MŰVÉSZET.

HERMAN LIPÓT KIÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS NÉHÁNY FRANCIA IMPRESSZIONISTÁRÓL.

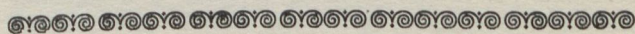
Az Ernst-Múzeumban a humoros rajzolásnak nálunk eddig egyik legkülönb művelője Herman Lipót, most nagy vásznaiból, befejezett festményeiből kiállítást rendezett és ezáltal sokkal nehezebb feladatra vállalkozott, mint kétségkívül tehetségének megfelelné. Herman Lipót eddig, hirtelen támadt rajzaival, karrikatúráival, néhány vonással, jeleneteknek és helyzeteknek — tendencia nélküli — lelkiismeretes és előkelő izlésről tanuskodó rajzát adta, hogy szinte érthetetlennek tudjuk azt, miért akar hűtlenné válni a tekintélyes és sikerekben gazdag múltjához.

Az új Herman Lipót a kiállítási helyiség három termét töltötte meg és igen örvendetes jelenség az, hogy bár erején felül, de nagy kompozíciók foglalkoztatják. Az emberi test elpuhult idomaiban igen nagy gyönyörűséget tatál, mert hisz ennek a megrajzolása áll legközelebb múltjához. Gazdag fantáziával és a színharmónia eleganciájával formálja meg aktjait és minden vásznához tájkép keretét ad, miáltal témája kiszélesül, tartalmassá válik. A harsogó, tobzódó színek letompításával bátran, színakkordszerűen, szinte túlságos könnyedséggel a virtuózkodás felé ragadtatja magát, ami nagy biztosságú és bámulatós erejű rajzolásának hűen jellemző erejét fogyatékosan adja vissza. A kompozíció és az alakok térbeállításának elemi

ellentéte és a látszólagos bonyolódottság a színösszetételben: ez az új Herman Lipót szembevető hibája, de az ötletek, az energia felvillanása, a finomságok, a megérett témák és a mesterségbeli hozzáértés gazdag logikussága itt is előnyösen világítják meg a kecskeméti művésztelep fiatal tagjának tehetségét és feltétlenül bizunk benne, hogy oly abszolút festőtehetség, — mint Herman — az j téren is megállja idővel helyét.

A kiállítás másik két termét részint francia könyomatú rajzok, részint Manet-festményei töltik meg Toulouse-Lautrec, Vuillard és Manet litográfiái, amelyekkel részletesen előző számunkban, a Szépművészeti Múzeum litográfiai kiállításával kapcsolatban foglalkoztam, igen egyoldalúan és tökéletlen megvilágításban mutatják meg a mesterek értékét, de hisz nálunk az újabb franciák művészete, különösen a litografusoké, egyre ismertebb lesz és egy cseppet sem kell bosszankodnunk azon, hogy az Ernst-Múzeum valószínűleg a Szépművészeti Múzeummal való konkurálás kedvéért egy errefelé portyázó vándorkollekciót mutat be.

A festmények termében már igen értékes dolgok vannak és ott Manet az uralkodó. A kiállított nyolc festménye érdekes és jellemző művek. Emlékeit, hangulatait mind piktori értékekre váltva, arcképeibe viszi bele és a 3-as számú nagy női arcképe nemes, színtiszta piktúra. Courbet egyetlen tájképe határozottan kellemetlen benyomást okoz, a látása bosszantóan általánosságokra emlékeztet és a férfias, telt ecsetvonások alatt összefolynak a színek, az amúgy is lényegtelen sémák. Monticelli, a nálunk alig ismert úttörő, egy kosztümös jelenettel szerepel és ez az apró remek villogó színeivel, pontos distanceaival és a formák kifogástalan tisztaságával a kiállítás — bár problematikus — legszébb és legértékesebb darabja. A megzavarodott elméjű, szerencsétlen életet élt művész, képeit ecset híján faforgácsokkal festette és az így kapott remekeket apró frankokért bocsájtotta áruba, legnagyobbbrészt korcsmákban, kávéházakban. Ma már ugyanezek a képek százezrekbe kerülnek. Monet két régibb keletű festményén a technika zűrzavarossága, a mesterként megvilágítás és a festékfoltok egymásra rakása tűnik fel, mint szokatlan jelenség. A roueni székesegyházat ábrázoló képén nehéz problémák megoldására törekedett. Gauguin és Signac egy-egy festménnyel szerepelnek. Az utóbbinak képe igen érdekes és merész munka a színtoltok variálása miatt.

OSKAR LASKE ÉS FRANZ BARWIG.

A Könyves Kálmán szalonjában a tavaly kimúlt bécsi Hagenbund két előkelő művésze: Laske és Barwig mutatkoztak be a magyar közönségnek. Laske — a néhai Hagenbundnak különben egyik